

WEBOVÝ SIMULÁTOR LEDVIN

Martin Tribula, Marek Mateják, Pavol Privitzer, Jiří Kofránek

Anotace

Ledviny jsou důležitý regulační orgán vnitřního prostředí. Funkce ledvin je dynamický proces. Pro jeho lepší pochopení je velmi užitečné využívat výukový simulátor umožňující simulovat funkci jednotlivých částí nefronu a jednotlivé regulační vlivy (od řízení glomerulární filtrace, přes tubuloglomerulární rovnováhu až po vliv jednotlivých hormonů). Ve výukovém simulátoru bude možné rozpojovat jednotlivé regulační smyčky, a sledovat vliv jednotlivých regulací odděleně, což přispívá k lepšímu pochopení regulačních vztahů v ledvinách i způsobu jejich ovlivnění. Základem webového simulátoru je rozsáhlý model ledvin, vytvořený v prostředí simulačního jazyka Modelica, který popisujeme v tomto příspěvku.

Klíčová slova:

e-Learning, Ledviny, Model, Výukový simulátor, Web

1. Úvod

Ledviny jsou základním regulačním orgánem vnitřního prostředí. Vylučováním vody, iontů regulují objem, osmolaritu a iontové složení extracelulární tekutiny, vylučováním titrovatelné acidity a amonných iontů regulují metabolickou složku acidobazické rovnováhy. Sekrecí erythropoetinu v závislosti na parciálním tlaku kyslíku ledviny také regulují hemopoezu.

Ledviny také ovlivňují oběh - regulace objemu cirkulující krve je úzce propojena s regulací krevního tlaku.

Pro pochopení funkce ledvin bude velmi užitečným pomocníkem výukový simulátor. Na výukovém modelu bude možné simulovat funkci jednotlivých částí nefronu, zapojovat a rozpojovat jednotlivé regulační smyčky a ozřejmit si jednotlivé funkční fyziologické závislosti.

Podkladem budovaného výukového simulátoru ledvin je model ledvin, který je součástí modelu fyziologických regulací **Quantitative Human Physiology - Golem Edition** implementovaného v jazyce Modelica [6].

Struktura modelu navazuje na práci amerických autorů [1], kteří vytvořili výukový simulátor **Quantitative Circulation Physiology (QCP)**, později rozšířený na **Human Physiology (QHP)** [2, 3]. Na rozdíl od simulátoru QCP, jehož struktura je před uživateli skryta, je struktura simulátoru QHP volně šířena jako Open Source. Určitým problémem ale je, že zdrojový kód simulátoru QHP se skládá z **2833 XML souborů** rozmístěných v **772 složkách**.

My jsme model QHP implementovali v akauzálním prostředí jazyka Modelica, což přineslo mnohem větší přehlednost vlastního modelu. Na rozdíl od blokově orientovaných simulačních prostředí (jakým je např. Simulink) struktura simulátoru v Modelice mnohem lépe vyjadřuje fyzikální podstatu

modelované reality.

To nám umožnilo odstranit některé chyby v původním modelu amerických autorů a celý rozsáhlý model v některých směrech modifikovat a rozšířit.

Struktura celého modelu je uložena na doprovodném CD ROM. Poslední verzi modelu je možno také nalézt na webových stránkách našeho projektu „eGolem“ (<http://physiome.cz/eGolem>).

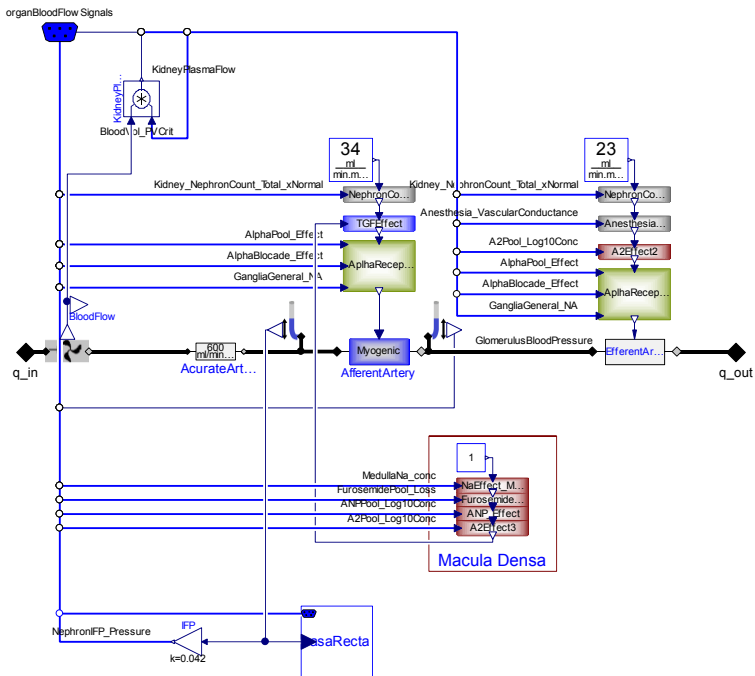
2. Modelování regulace průtoku krve ledvinami

Tok krve ledvinami je modelován v bloku Blood.OrganFlow.Kidney.

Hlavní částí bloku (Obrázek 1) jsou tři odpory simulující odpor obloukové arterie, aferentní arterie a eferentní arterie.

Velikost odporu aferentní arterie je řízena oproti normě efekty zohledňující počet funkčních nefronů v ledvině, signálem z macula densy, a signály z alpha-receptorů.

Velikost odporu eferentní arterie je řízena efekty zohledňujícími počet funkčních nefronů v ledvině, vliv anestetik, vliv angiotensinu 2 a signály z alpha-receptorů. Dále je v tomto bloku modelován vliv koncentrace sodíku v medule, furosemidu, koncentrace ANP a koncentrace angiotensinu 2 na signál z macula densy.

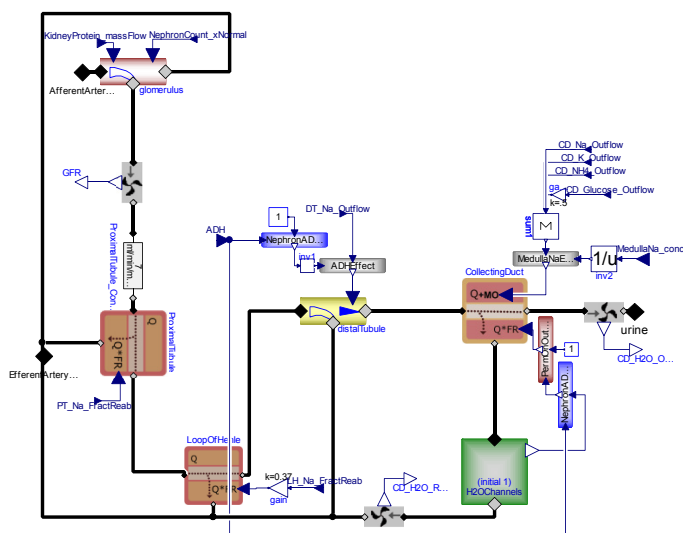

Obrázek 1 - Modelování průtoku krve ledvinami.

2. Modelování exkrece vody ledvinami

Exkrece vody ledvinami je modelována v bloku Water.WaterCompartments.Kidney.Nephrons na *Obrázku 2*.

V tomto bloku je modelována filtrace a reabsorbce vody v jednotlivých částech nefronu. Velikost glomerulární filtrace (GFR) je závislá na vstupech do bloku glomerulus (tok plasy do aferentní arterie, počtu funkčních nefronů v ledvině a množství plasmatických proteinů) a vodivosti proximálního tubulu. Bloky modelující reabsorbci vody v proximálním tubulu, Henleho smyčce a sběrném kanálku určují množství reabsorbované vody na základě průtoku daným blokem a velikostí vstupu FR, určující podíl reabsorbované vody. Blok distálního tubulu modeluje vliv ADH na reabsorbci vody. Výstupy bloku jsou velikost glomerulární filtrace, množství reabsorbované vody a množství vody odtékající do moči.

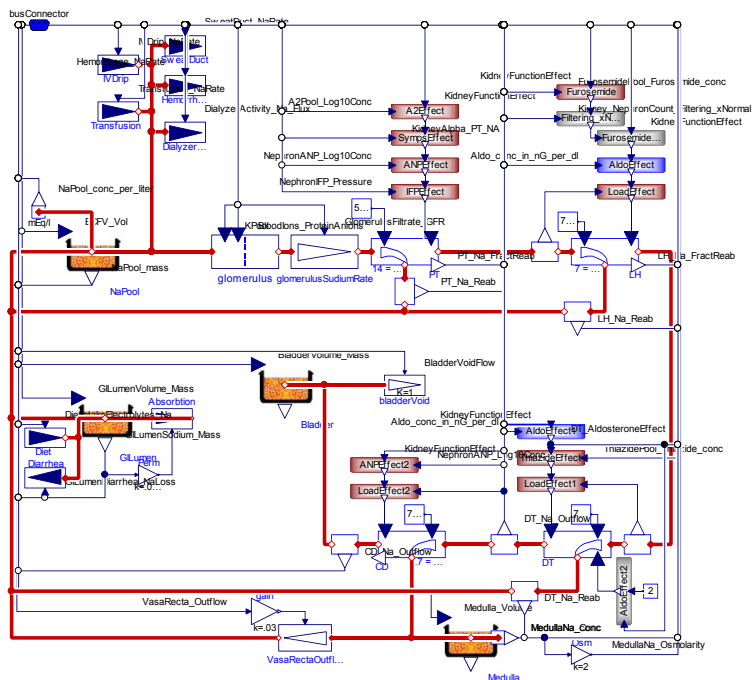
Obrázek 2 - Modelování exkrece vody ledvinami.

3. Modelování bilance sodíku

Blok modelující bilanci sodíku (Electrolytes-Sodium.Sodium) je zobrazen na *Obrázku 3*.

Blok NaPool_mass počítá z parametru udávajícího objem extracelulární tekutiny a aktuálního toku sodíku celkové množství a koncentraci sodíku. Tok sodíku glomerulem je dán koncentrací sodíku podle Donnanovou rovnováhy vytvořené na glomerulární membráně v bloku glomerulus a velikostí glomerulární filtrace GFR na vstupu bloku glomerulusSodiumRate.

Reabsorbce sodíku v blocích proximálního tubulu, Henleho smyčky, distálního

Obrázek 3 - modelování bilance sodíku.

tubulu a sběracího kanálku je modelována pomocí vstupu určující velikost reabsorbce a vstupu efektu ovlivňující tuto hodnotu. V tomto bloku je modelován vliv např. koncentrace angiotenzinu2, ANP, furosemidu, podílu funkčních nefronů a koncentrace aldosteronu.

Výstupy z bloku jsou množství reabsorbovaného sodíku v jednotlivých částech nefronu, reabsorbční frakce sodíku v jednotlivých částech sodíku a množství sodíku vyloučeného močí.

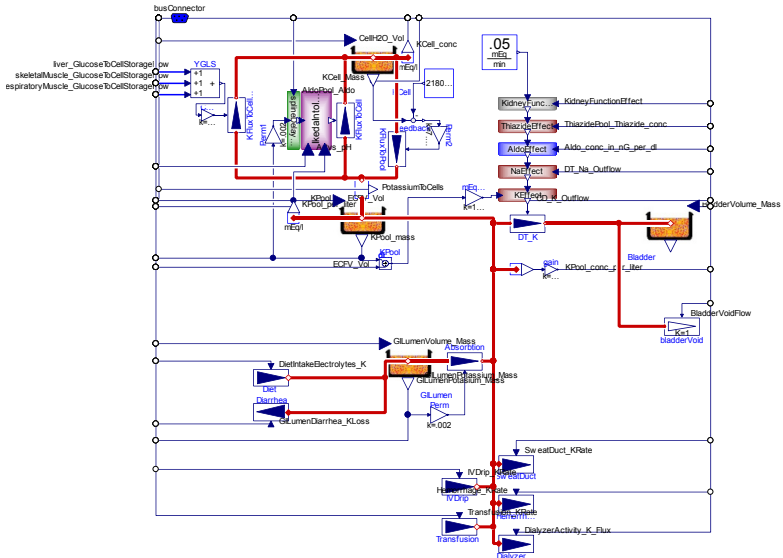
4. Modelování bilance draslíku

Blok modelující bilanci draslíku zobrazuje *Obrázek 4*.

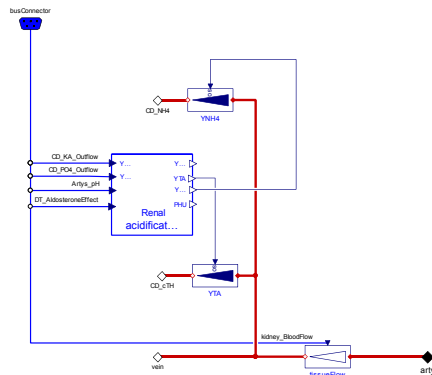
V tomto bloku se ledvin týká jen malá část. Vylučování draslíku ledvinami do moči je počítáno z koncentrace draslíku v extracelulární tekutině a efektů ovlivňující normální hodnotu toku draslíku do moči. Tyto efekty jsou koeficient funkčnosti ledvin, koncentrace thiazidu, koncentrace aldosteronu a vylučované množství sodíku v distálním tubulu.

5. Modelování renální acidifikace moči

Ledviny odpovídají za renální složku regulace acidobazické rovnováhy. Komponenty modelující acidobazickou rovnováhu jsou naší modifikací a

Obrázek 4 - Modelování bilance draslíku.

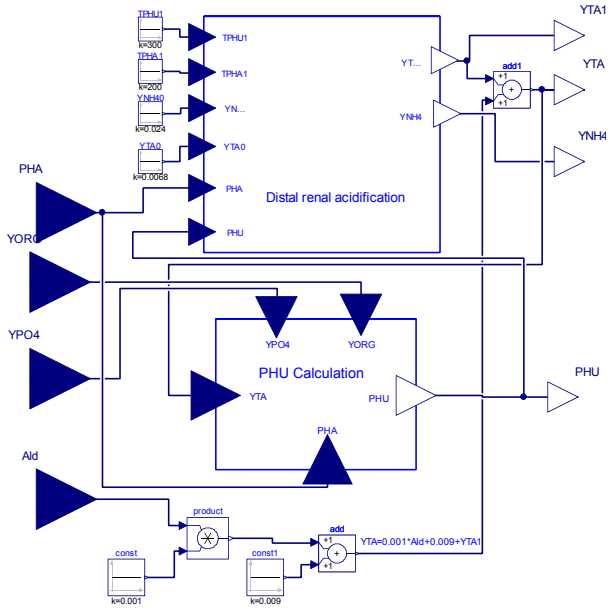

Obrázek 5 - Modelování renální acidifikace moči.

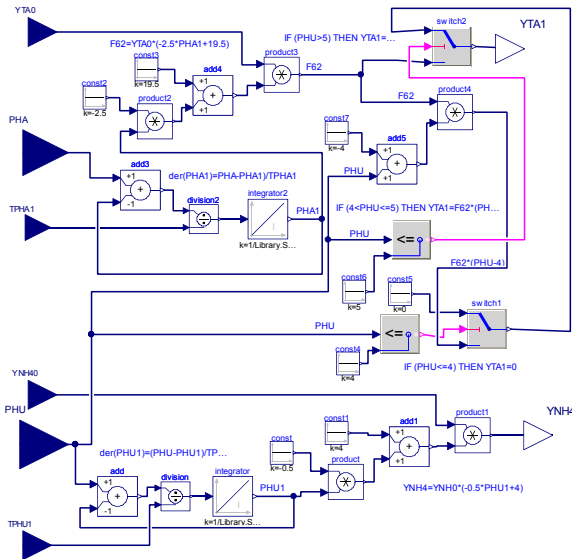
rozšířením původního modelu QHP [6]. Některé bloky a přístupy jsme převzali z našeho původního simulátoru Golem [5] a z [4].

V bloku AcidBase.RenalAcidification (Obrázku 5) se počítá vylučování titrovatelné acidity a amoniaku ovlivňované pH arteriální krve, vylučováním fosfátů, organických kyselin a aldosteronem.

Protože aktivní exkrece vodíkových iontů může probíhat proti určitému maximálnímu gradientu, má na exkreci titrovatelné acidity také vliv pH moči. To závisí na toku fosfátů a organických kyselin (laktátu, a ketolátek), které mohou

Obrázek 6 - Vnitřek bloku renalAcidification z předchozího obrázku.

Obrázek 7 - Vnitřek bloku distal renal acidification z předchozího obrázku.

vázat vodíkové ionty a snižovat aciditu moči. Zpětnovazebný vliv pH moči na vylučování titrovatelné acidity a amonných iontů zobrazují *Obrázek. 6 a 7*.

6. Modelování bilance chloridů, sulfátů a fosfátů

Modelování bilance chloridů zobrazuje blok na *Obrázku 8*.

Je uvažována zásoba chloridů v extracelulární tekutině (CIPoolMass), zásoba chloridů v gastrointestinálním traktu (komponenta GILumen), a chloridy vyloučené do moči (komponenta Bladder).

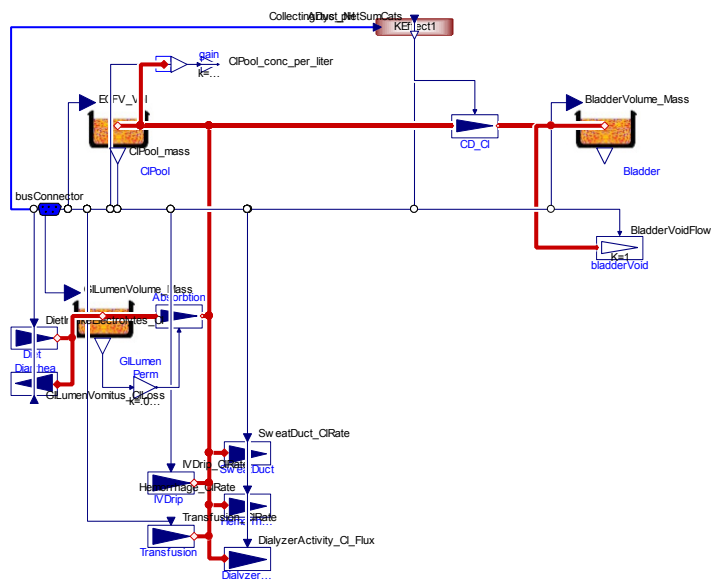
Vylučování chloridů je modelováno jako pasivní, je závislé na hodnotě parametru CollectingDuct_netSumCasts vyjadřující elektrochemický gradient, ovlivňovaný aktivním vstřebáváním a tubulární exkrecí ostatních iontů.

Modelování bilance sulfátů zobrazuje „vnitřek“ komponenty na *Obrázku 9*. Z koncentrace sulfátů extracelulární tekutině (blok SO4Pool) se v bloku glomerulus na základě Donnanovy rovnováhy vypočte koncentrace sulfátů za glomerulem a z velikosti glomerulární filtrace se pak určí tok vylučovaného sulfátu do moči.

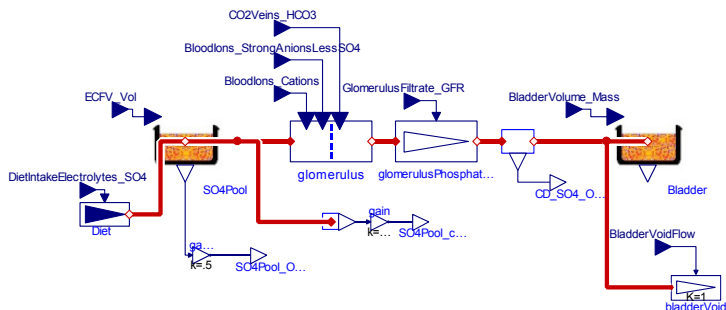
Výstupy bloku jsou tedy množství a koncentrace sulfátů v extracelulární tekutině a vylučované množství sulfátů močí.

Exkrece fosfátů se počítá obdobně jako exkrece sulfátů (viz *Obrázek 10*) - uvažuje se zásoba fosfátů v extracelulární tekutině (blok PO4Pool).

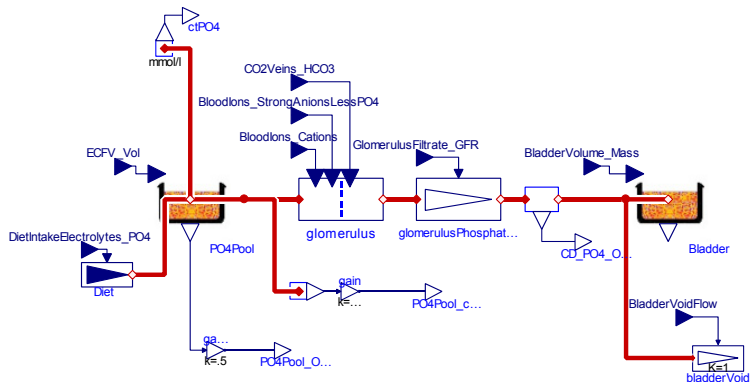
Z extracelulární koncentrace fosfátů se v bloku glomerulus na základě

Obrázek 8 - Modelování bilance chloridů

Obrázek 9 - Modelování exkrece sulfátů.

Obrázek 10 - Modelování exkrece fosfátů.

Donnanovy rovnováhy vypočte koncentrace fosfátů za glomerulem a z velikosti glomerulární filtrace se určí tok vylučovaných fosfátů do moči.

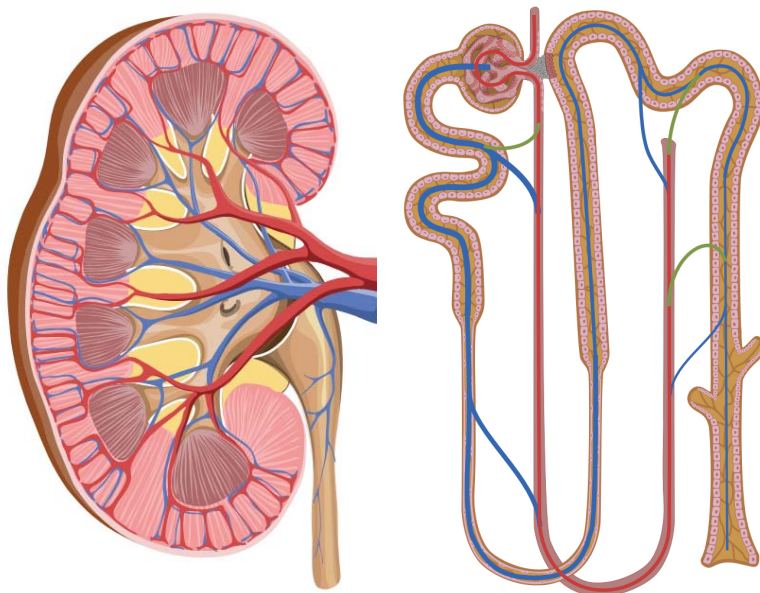
7. Od modelu k výukovému simulátoru

Naším cílem je vytvoření výukového simulátoru ledvin spustitelného v internetovém prohlížeči. Odladěný simulační model je jen první (i když důležitý) krok.

Máme rozpracovaný scénář simulačních her s modelem ledvin. V prostředí Nástroje Microsoft Expression Blend nám výtvarníci připravili grafické „loutky“, které budeme využívat ve webovém simulátoru (ukázku uvádí Obrázek 11).

Velké úsilí jsme věnovali vytvoření technologie, která nám umožní z modelu odladěném v Modelice vygenerovat simulační jádro výukového simulátoru a příslušný solver algebraických rovnic pro prostředí .NET a platformu Silverlight [8]. Naše technologie umožní propojit animace se simulačním jádrem modelu. Výsledná aplikace bude spustitelná ve webovém prohlížeči. Výukový simulátor ledvin bude jednou z prvních testovacích aplikací naší nové technologie.

Obrázek 11 - Ukázky animovatelných „graﬁckých loutek“, vytvořených našimi spolupracujícími výtvarníky v nástroji Microsoft Expression Blend a připravených pro využití ve výukovém simulátoru ledvin.

Poděkování

Tvorba výukových simulátorů a vývoj příslušných vývojových nástrojů byly podporovány granty MŠMT č. 2C06031 „e-Golem“, výzkumným záměrem MSM 0021620806 a společností Creative Connections s. r. o.

Literatura

- [1.] Abram, S. R., Hodnett, B. L., Summers, R. L., Coleman, T. G., & Hester, R. L. (2007). Quantitative circulatory physiology. An integrative mathematical model of human mathematical model of human physiology for medical education. *Advanced Physiology Education*, 31, stránky 202-210.
- [2.] Coleman, T. G., Hester, R. L., & Summers, R. L. (2009). Quantitative Human Physiology. Načteno z <http://physiology.umc.edu/themodelingworkshop>.
- [3.] Hester, R. L., Coleman, T., & Summers, R. (2008). A multilevel open source integrative model of human physiology. *The FASEB Journal*, 22, str. 756.
- [4.] Ikeda, N., Marumo, F., & Shirsataka, M. (1979). A Model of Overall Regulation of Body Fluids. *Ann. Biomed. Eng.*, 7, stránky 135-166.
- [5.] Kofránek, J., Anh Vu, L. D., Snášelová, H., Kerekeš, R., & Velan, T. (2001). GOLEM – Multimedia simulator for medical education. V L. Patel, R. Rogers, & R. Haux (Editor), *MEDINFO 2001, Proceedings of the 10th World Congress on Medical Informatics*. 1042-1046. London: IOS Press. Práce je dostupná na adrese <http://www.physiome.cz/references/MEDINFO2001.pdf>.

- [6.] Kofránek, J., Matoušek, S., Mateják, M. (2010). Modelování acidobazické rovnováhy. *Ibid.*
- [7.] Mateják, M., Kofránek, J. (2010). Rozsáhlý model fyziologických regulací v Modelice. *Ibid.*
- [8.] Privitzer, P., Šilar J., Tribula, M., Kofránek, J. (2010). Od modelu k simulátoru v internetovém prohlížeči. *Ibid.*

Kontakt:

ing. Martin Tribula
Mgr. Marek Mateják
MUDr., Mgr. Pavol Privitzer
MUDr. Jiří Kofránek, CSc.

Oddělení biokybernetiky a počítačové
podpory výuky,
Ústav patologické fyziologie 1.LF UK
U nemocnice 5, 121 53 Praha 2
tel: +420 22496 5912
e-mail: martin.tribula@gmail.com
<http://physiome.cz>